AŞURE'NİN ALEVİLİK VE BEKTAŞİLİK ANLAYIŞI İÇERİSİNDEKİ YERİ VE ÖNEMİ

Doç. Dr. Gıyasettin AYTAŞ[1]

Bizi birbirimize bağlayan, bir ve beraber olmamızı sağlayan önemli unsurların başında inançlarımız ve inançlara bağlı uygulamalarımız gelmektedir. Aşure, bir inanç sistemine bağlı olarak yapılan ve yapılışı gerekçesi ile özel bir öneme sahip bir gelenektir.

Aşure, her zaman yapılmaz. Onun yapılışı belli bir gün ve zamana bağlıdır. Bu zamanın da tarihsel ve inançsal bir temele bağlı olduğu bilinmektedir. Aşurenin yapılışı inançlar, anlayışlar ve bakış açılarına göre farklılıklar göstermektedir. Bu farklılıkların kendine göre mantığı olmakla birlikte, sonuçta inanç temeline dayanmaktadır.

Aşurenin yapılış gerekçesi çeşitli rivayetlere bağlanmaktadır. Bunlardan birincisi, Hz. Musa'nın kavmini Firavundan kurtarması, Hz. Adem'in tövbesinin kabulü, İdris Peygamber'in semaya alınması, İbrahim Peygamber'in Nemrut'un ateşinden kurtulması, Süleyman Peygamber'in tövbesinin kabul edilip mülkünün kendisine iadesi, Eyüp Peygamber'in dertlerinden kurtulup şifa bulması, Yunus Peygamber'in balığın karnından çıkması, İsa Peygamber'in göğe yükselmesi ve Nuh Peygamber'in tufandan kurtulup Cudi dağında karaya çıkmasına bağlı olarak yapılmasıdır. Bu mutlu olayların hepsi Muharrem'in onuncu gününe rastlar. Bu yüzden Muharrem'in on ikinci günü İslam coğrafyasında yer alan inanç ve anlayışlar tarafından kutsal kabul edilir ve aşure de bu mutlulukları kutsamak için yapıldığı varsayılır.

Aşure'nin yapılışı ile ilgili ileri sürülen bir başka rivayet de Hz. Nuh'un tufandan kurtulması ile ilgilidir. Bu rivayete göre Hz. Nuh, gemide kalan erzaktan tatlı bir çorba pişirilmesini istemiş. Yapılan çorba tufandan kurtulanlar tarafından yenmiş ve o günü kutlamışlardır.

Günümüzde aşurenin yapılışı, hem Hz. Nuh'un gemisinin tufandan kurtuluşu hem de Kerbelâ'da şehit edilen Hz. Hüseyin, şehitler ve on iki imamların ruhları içindir. Her yıl Muharrem'in birinci ve on ikinci günü arasında oruç tutulur. Bu günlerde su içilmez, düğün-eğlence yapılmaz, eğlence yerlerine gidilmez, hayvan kesilmez, çamaşır değiştirilmez, saç-sakal kesilmez, gönül kırılmaz. Bu ayda gerçekleşen facia her yıl canlandırılır. Ehlibeyt için

[1] Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi Müdürü

ağıtlar, mersiyeler söylenir, matem tutulur. Muharrem'in on ikinci günü aşure yapılmakta, muharrem kurbanı kesilmektedir.

Alevilikte aşure, zulümden, haksızlıktan kurtuluşu, selamete ulaşmayı simgeler. Kerbela zulmünden Hz. Hüseyin'in küçük oğlu İmam Zeynel Abidin kurtulur. Ali taraftarları, 12 imamların soyunun kesilmemesi üzerine yaşadıkları büyük acıyı bir an için unuturlar. Çünkü İmam Zeynel Abidin ile birlikte bu soy devam edecektir. Bunun üzerine Hz. Hüseyin'in soyunu devam ettirecek olan Zeynel Abidin'in kurtuluşu huzura ve Hakk'a kavuşma günü olarak kabul edilmiş, yapılan aşurelerle bu mutluluk kutsanmıştır.

Aşurenin yapılışında mistik öğeler de saklıdır. Bektaşilikte Aşure, kesretten vahdete uzanan seyri simgeler. Aşurenin yapılışı için kullanılan birden çok malzeme kesreti, onların bir kazanda pişerek tek bir yemeğin adı olması vahdeti simgeler. Diğer yandan onlarca yiyeceğin bir kazanda pişmesi, hamlıktan öze ulaşmayı anlatmaktadır. Aşureye konulan yiyecekler Kerbela'da şehit olan 72 mazlumu simgelemektedir. Aşure "yetmiş iki milleti bir nazarda görmeyi" de simgeler.

Bektaşilerde aşure, tatlı kıvamında hazırlanmakta, genellikle içinde bakla, nohut, kuru fasulye, buğday, kestane, fındık, incir kurusu, fıstık, kuru üzüm gibi malzemeler konulmaktadır. Üzerine ise, isteğe bağlı olarak, susam, badem, ceviz, tarçın serpilmektedir. Bektaşi dergâhlarında Aşure'nin hazırlama işini Aşçı Baba üstlenir. Aşçı Baba, kepçesi ile aşure hazırlanacak olan kazanın başına geldiğinde, "Destûr Yâ İmâm" diyerek, kepçeyi kazana daldırır ve hazırlığa başlar. Yanında bulunanlar da kendisine, "Yâ Hüseyin" şeklinde karşılık verirler. Aşçı Baba, aşureyi hazır hale getirince, orada bulunanlara; "Buyurun Erenler!.. Ruh-u şühedâ ta'ziyesine meşgul olalım, aş hazırlandı." der. Bunun üzerine mürşit "Eyvallah" diyerek kazan başına geçilir. Aşure'nin bir kısmı sofraya getirilir. Sofrada erkâna göre üzerine az miktardaki "Kerbela toprağı" ekilir ve bu kaptaki aşure ana kazana karıştırılıp tekrar servis yapılır. Aşurenin üzerine "kesretten kurtulup vahdete geçişin simgesi olarak nar taneleri serpmek adet haline gelmiştir.

Aşure'nin bir diğer simgesel özelliği ise Kerbela'da şehid olan 72 mazlumun birliğinin anlatılmasıdır. Bu simgeyi hatırlatmak üzere, aşurenin üzerine az miktarda "Kerbela toprağı" serpilmesi bundandır. Aşure, simgesel anlatımla, zulümden kurtularak selâmete ermiş olan mazlumlara işaret etmektedir.

Alevi ve Bektaşi anlayışı içerisinde aşurenin yapılış gerekçesinin Kerbela vakası ile doğrudan ilgili olduğu bilinmektedir. Hz. Hüseyin'in şehit edilmesinin onuncu günü bir yas günü olarak kabul edilmiş ve tutulan on günlük oruçtan sonra aşure hazırlanarak dağıtılmaktadır. Bazı Anadolu köylerinde bu yas on beş güne kadar sürer. Bektaşiler ve kentte

yaşayan bazı Aleviler ise Hz. Hüseyin'in Kerbela çölüne gelişini yasın başlangıcı olarak değerlendirirler.

Yas süresince Kerbela olayının acıları yaşatılır ve Hz. Hüseyin için yazılmış mersiyeler okunur. Bazı bölgelerde on gün süre ile aynalar ters çevrilerek bakılmaz. Bu süre içerisinde etli, sütlü, insana zevk verecek yemekler yenilmez. Oruç açılırken sulu yemeklerin yapılmamasına özen gösterilir. Bu süre içinde dökülecek gözyaşlarının cehennem ateşini söndüreceğine inanılır. Cemlerdeki Saka Hizmeti sırasında okunan mersiye ve dağıtılan su da yine Hz. Hüseyin ve Kerbela şehitlerinin susuz kalışlarının simgesel olarak canlandırılışı ve o acının tazelenmesidir.

Alevi ve Bektaşi anlayışında aşurenin ölüm yemeği olarak da kabul edilmektedir. Bu anlayışa bağlı tutulan on günlük oruçtan sonra aşure pişirilir. Onuncu günün sonunda yarma, fasulye, nohut gibi aşurelikler haşlanır ve varsa kurban tığlanır. Kerbela'da ölenler için ölüm yemeği hazırlanmaktadır. Aşın pişmesi ve kurban etinin hazırlanması iftar saatini geçse bile oruç açılmaz, yenilmez, içilmez. Aşure pişince şu dua okunur:

Bismişah Allah Allah…

Hayırlar fethola, şerler defola, müminler şad ola, münkir mat, münafıklar berbat ola, cemler kaim ola, ibadetler kabul ola, dostlarımızın can ve bedenleri sıhhatli ola. Düşmanlar hor ve hakir ola, Âl-i Âbanın dem-i devranı yürüye, bize ve yolumuza düşmanlık edeni, Allah ıslah ede, ıslah olup uslanmayanları Allah kahr u gazap ede. Yolumuzun hâl ehli olan mensuplarını, Allah kazalardan belâlardan saklaya, esirgeye, Allah hastalara şifa, dertlere deva, borçlara edalar vere. Allah suçsuz yere habis olanları, hürriyetlerine kavuştura tahliyelerini çabuk eyleye.

Yolumuz cemimiz, ihvanımız canları Allah zalime zabun eylemeye, Allah, Allah, Allah, Allah, muratlar hasıl ola, Allah cümlemizi belâlardan kazalardan muhafaza eyleye, ikrarlarımız saf ola, imanımız en olgun iman ola, inancımız sağlam ola, Hak, Muhammed Ali bizleri gerçek erenler yolundan, deminden, katarından ayırmaya, peygamberimiz Hz. Muhammed Mustafa, velimiz İmam-ı Aliyyül-Murtaza sevgili validelerimiz Hadicetül-Kübra , Fatımatüz-Zehra, sevgili efendilerimiz İmam-ı Hasan-ı mücdeba, şehitler şahı İmam-ı Hüseyn-i Kerbela iki cihanda bizleri göre gözete, Allah onların bizlere şefaat etmelerine müsaade ede. Ve şefaatlarına nail eyleye. Allah, Allah Allah, Allah. Erenler, evliyalar, enbiyalar, veliler, nebiler, pirimiz ustadımız Hacı Bektaş Veli destigirimiz ola.

Hz. Resul-i Ekrem, Nebî-i Muhterem Muhammed Mustafa. s.a.v. âline, evlâdına Ehl-i Beyt'ine düşmanlık yapan Kerbela'da kanlarını döken kanlı katillere yüz bin kere lanetler

ola. Peygamber ailesinden ve Ehl-i Beyt'inden şehit olanlara Allah rahmetler eyleye. Gerçekler demine hu diyelim huu mümine ya Ali.

Allah aşurelerinizi kabul eylesin. Hz. İmam Hüseyin'in Kerbela'da ölürken başına varan olmadı. Kur'an okuyan olmadı. Cenaze defninde bulunan olmadı. Gasl edilmedi. Cenaze namazı kılan olmadı. Ölüm yemeği verilmedi. O gün Hz. Peygamber ailesinin bu acısına taziye dileyen olmadı.

Bu nacizane hazırladığımız ölüm yemeği onların mübarek canlarına değsin. Emeği geçenlerin Allah emeklerini heba eylemesin. Ahiret azığı ahiret ışığı olsun. Hz. Peygamberin şehit Ehl-i Beyti'nin şefaatı üzerimiz de hazır ve nazır olsun. Nur-i nebi kerem-i Ali Ehl-i Beyti âli zişa'nın âli himmeti üzerimizde hazır nazır olsun. Gerçekler demine huuu ya Ali.

Aşure alevi ve Bektaşi inanç ve anlayışı içerisinde yas ve mutluluğun karşılığı olarak yapılmakla birlikte, kendine özgü simgesel değeri ve uygulanış biçimi ile birlik ve bütünlüğün önemli bir unsuru olarak karşımıza çıkmaktadır. Bir kazanda pişerek bir olma, iri olma ve diri olmanın simgesi olan aşurenin gelenekten inanca geçişin önemli bir unsuru olduğunu belirtmeliyiz.

KAYNAKLAR

ATALAY Adil Ali, Kenzü'l-Mesaib (Kumru), Can Yay. 3. bs., İstanbul 1995.

BİRDOĞAN Nejat, Şah smail Hatayi, Can Yay., İstanbul, 1991.

ÇAĞLAYAN, Bünyamin, 1997, *Kerbelâ Mersiyeleri*, Ankara, GÜSBE (Yayımlanmamış Doktora Tezi)

ER, Piri, 1998, *Geleneksel Anadolu Aleviliği*, Ankara, Ervak Yayınları.

Fuzuli. Saadete Ermişlerin Bahçesi (Hadîkatü's-Sü'edâ). I,II. Kültür Bakanlığı Yay. Haz. Servet BAYOĞLU, Ankara. 1986.

KÖKSAL Asım, İslâm Tarihi, Şamil Yay., İstanbul, Tarihsiz.

LİNGS, Martin. İlk Kaynaklara Göre Hz. Muhammed'in Hayatı. 4. Baskı, İstanbul 1990.

NOYAN, Bedri, 1995, *Bektaşîlik Alevîlik Nedir?*, İstanbul, Ant/Can Yayınları.

NOYAN, Bedri. Bektaşilik Alevilik Nedir. 2.Baskı, Ankara 1987.

Rahîmî, Fazullah. Gülzâr-ı Hasaneyn. Can Yay. 1987.

SERTOĞLU, Murat, Kerbelâ. İstanbul. 1987.

YAMAN, Ali, 1998, *Muaviye, Yezid, Hz. Hüseyin ve Kerbela*, İstanbul, Ufuk Matbaacılık ve Reklamcılık San.Tic. Ltd. Şti.

NTV TARİH DERGİSİ, S. 12, OCAK 2010.